

Hondartza txiki bat, arrezifea parean. Marea baxuegi dago urpekaritzan ezer txukunik egiteko, baina behin honaino iritsita, merezi du saiatzea. Hareatzan eraikin zabal bat dago, enbor luzez egina, banbua eta lastozko sabaia ditu. Malcolm ikusi dugu etxearen albo batean eserita atarian. Bisitariak gaua bertan emateko aukera dutela diosku, iluntzerakoan euren herrietatik gehiegi urrunduz gero. Bestela, herritarren bilgune zen “gizonen etxea”. Badira “emakumeen etxeak” ere. Batean eta bestean, neska-mutilei artisautza, arrantza edo nabigazioa irakasten diete.

Mikronesiako leku askotan daude antzekoak. Elkarrekin topo egin eta eztabaidatzeko txokoak dira, baina Pazifikoko bazter galdu honetan, Yap uhartean, kanpoko elementu bitxi bat izan ohi dute: harri zirkular erraldoiak, diru-trukean erabiliak. Hemendik ia 500 kilometrora dagoen Palau uharteko harrobietan egindako piezak dira, hegazkinik eta ontzi handirik gabeko sasoietan batetik bestera garraiatuak.

II. Mundu Gerran eraitsitako japoniar hegazkin baten hondakinaren aldamenean hasten zen pistatik iritsi gara hondartzaraino. Bidean topatu dugun nekazariari haren lurraldetik igarotzeko baimena eskatu diogu. Eman digu. Harritu gaitu zeinen ondo dakien ingelesez laborariak.

Mundutik bakartua eta guttiz bere buruaren jabe dirudien lurraldea da, eta nortasun bereziko herri, auzune eta baserriak ere elkarrengandik

MIKRONESIA, BI ERRALDOIEN ARTEAN

«Elkarketa libreko hitzarmena», Mikronesiako estatuen independentziarako tresna

 POLITIKA / Urtzi URRUTIKOETXEA

Pazifikoarean Erdian, Mikronesiako uharteak daude, hiru estatutan banatuta. Oso txikiak dira, eremu zabal batean sakabanatuta eta biztanle gutxirekin, baina Ameriketako Estatu Batuen eta Txinaren arteko lehiaren erdi-erdian daude. Washingtonek lurralde horiekin daukan akordio berezia aurten amaituko da; horregatik, hitzarmena berritzeko ahalegin diplomatikoei Beijjngetikiko tentsioak erantsi zaizkie.

independente dira. Baina era berean, munduko ozeano handienaren erdian, gertuko lurraldeetatik ehunka miliatara eta Asia zein Amerika kontinenteak milaka kilometrora dituztela, luzaroan izan dira harremanetan munduko potentziek.

Mende luzez, mikronesiar kulturatik kanpoko inor gutxi ibili zen bazterrotan: mapa askok Espainia edo Gaztelaren mende jartzen zituzten uharteak, baina Guam irlan baino ez zeukan postu txiki bat Madril, Mexikoren eta Filipinen arteko bidean gelditu ahal izateko. XX. mendean, baina, bestelako garrantzia hartu zuten irla txiki hauek; II. Mundu Gerran Japoniaren eta AEBetako armadaren arteko borrokal-di gogorren lekuko izan ziren. Egun, turistek honaino iriste-

ko izan ohi dituzten bi motibo nagusietako bat da gerra hartako hondakinak bisitatzea. Beste motiboa urpekaritza da.

Edozelan ere, gutxi dira hoinaino datozen turistak. Iristeko hain zaila den lekuan, bertako biztanleak ere munduko herrialde handietatik urrun irudikatzen dituzu. Klanaren eta norberaren lurraldeen mugak zehatz ezagutzen dituzte, eliza protestanteekin batera ohitura animista asko bizi dira, Yapen oso ohikoa da gizon zein emakumeak bularra agerian ibiltzea, eta askok gorri koloreko hortzak dituzte, etengabe mamurtu ohi duten areka fruitu estimulagarriak eraginda. Halako hortzeria ageri du gizonen etxean erdi etzanda Malcolmek. Yaperaz egin dio lagunari, baina bideko nekazariak bezala badaki zertxobait ingelesez, Oregonen eta Ameriketako Estatu Batuetako mendebaldean bizi izandako urteen ondorioz. Milaka mikronesiar bizi dira AEBetan, Washingtonekin daukaten hitzarmen bereziari esker. «Lan asko egin eta diru polita irabazten da, eta gustuko dut Amerikan bizitzea, gidatzea... baina hauxe dut nire herria. Hemengo etxea eraikitzen lagundu dit hango esperientziak», diosku areka fruitua eskutan, berriz ere ahorratzeko prest. Herri askotan, gehiago dira Ameriketako Estatu Batuetan bizi direnak Mikronesian bertan daudenak baino. Ez beti egoera onenean: Hawaiin, esaterako, Chuuk irl eta-ko gazteei leporatu izan diete behin baino gehiagotan kriminalitatea, eta bazterketa eta xenofobia salatu dute sarritan.

PAZIFIKOAREN KONTROLA

Palau, Mikronesiako Estatu Federatuak eta Marshall Uhar-

teak estatu txiki baina independenteak dira, Nazio Batuen Erakundean aulki propioa eta guzti. Baina AEBekin hitzarmen berezia dute: bertako herritar guztiek AEBetan bizi eta lan egiteko eskubidea daukate, Elkarketa Libreko Akordioari esker. Washingtonek mundu osoan daukan gisa honetako akordio bakarra da, estatubatuar ez diren herritarrek automatikoki lanerako eskubidea baitaukate. Trukean AEBek erdiesten dutena ere garrantzitsua da. Uharteek laguntza ekonomiko garrantzitsua jasotzen dute urtero, eta AEBek zerbitzu sorta bat eskaintzen die uhartei: eguraldiaren iragarpena, hondamendien kudeaketa, aire-zirkulazioaren kontrola edo posta banaketa, esaterako. Era berean, ia lurazalerarik ez baina itsas-eremu erraldoia daukan herrialdearen defentsa AEBetako armadaren esku geratzen da. Marshall uharteetako Kwajalein-eko base militarrean, esaterako, misil balistikoaren entrenamendu gunea dauka Washingtonek.

Yapeko biztanleak. Herri askotan, gehiago dira Ameriketako Estatu Batuetan bizi direnak Mikronesian bertan daudenak baino. Urtzi URRUTIKOETXEA

Gerra Hotzean eskualdeak izan zuen garrantziaren ostean, aldi batez zalantza ere izan zen antzeko akordio berrituko ote zen etorkizunean. Txinaren eta Ameriketako Estatu Batuen arteko lehiak, ordea, inoiz baino garrantzitsuago bihurtu du Pazifikokoaren kontrola. Joe Bidenek argi dauka 2023an eta 2024an ahituko diren akordioak berri-itu behar dituela Palaurekin, Mikronesiarekin eta Marshall Uharteekin, eta horretarako 650 mila milioi dolar aurreikusi ditu hiru herrialdeentzat 20 urteko epean.

II. Mundu Gerraren amaieran, Pazifikoko itsas-eremu zabal bateko uharteak AEBen agindupean utzi zituen Nazio Batuen Erakundeak, eta Washingtonek Pazifikoko Uharte-teen Babespeko Lurraldea (Trust Territory of the Pacific Islands) eratu zuen. Oso hizkuntza eta kultura ezberdine-ko 100 mila lagun ziren do-idoi, milioika kilometro karra- tuko eremuan.

AEBek base militar- rnak eta beren herri-ereduak eraman

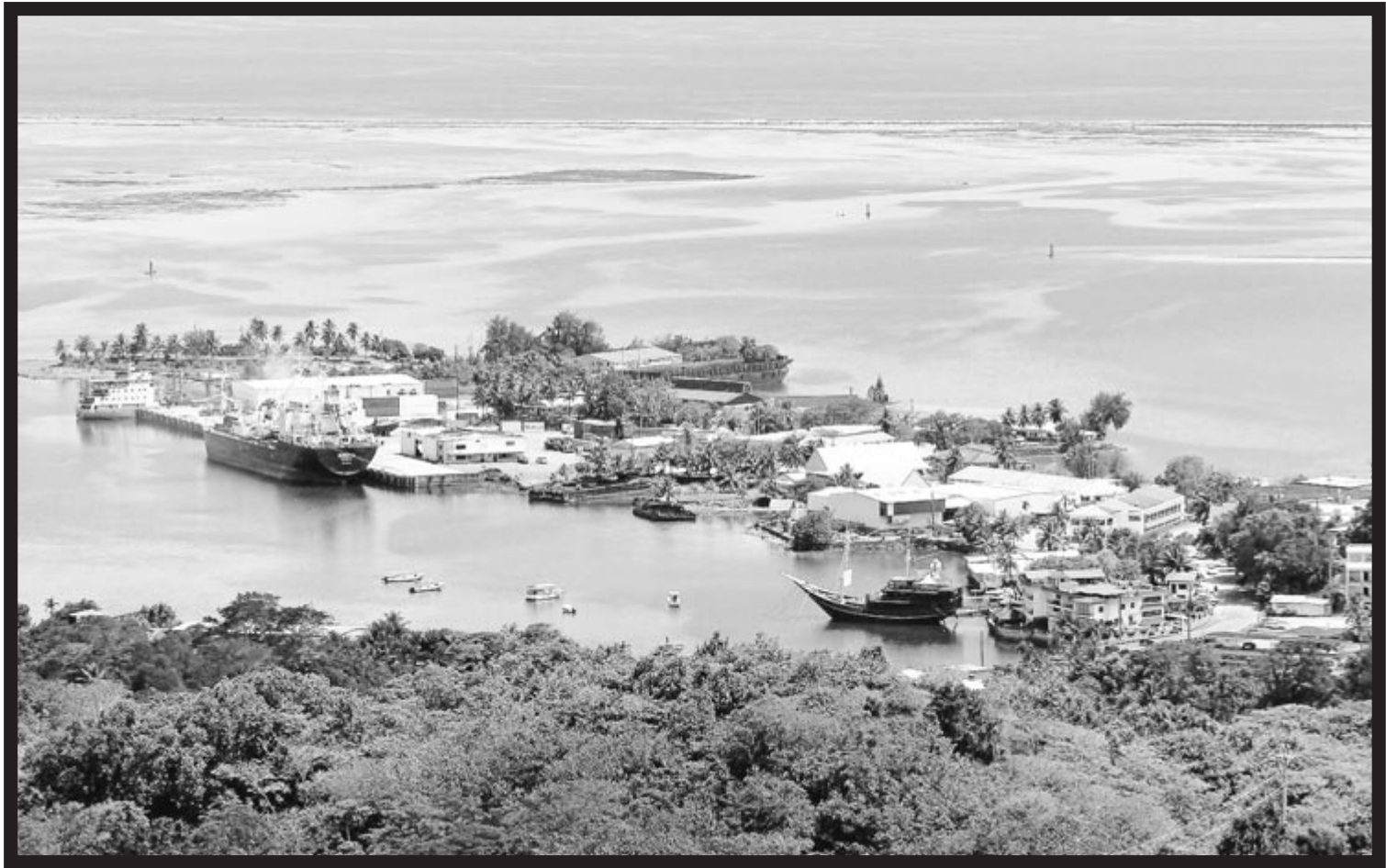
zituzten gune garrantzitsu- netara, errepedetan hasi eta elikaduraraino, baita entsegu nuklearrak ere: 1958ra arte do-zenaka leherketa nuklear egin zituzten Marshall Uharteetako Bikini atolioan, esaterako. 50 eta 60ko hamarkadetak des- kolonizazio-garaian, Washing- tonek bere kontrolpean man- tendu zituen irlak, harik eta 1979an gobernu autonomoak eratu ziren arte. Palauk ez zuen Mikronesiako Federa- zioan sartu nahi izan, eta bes- teek baino beranduago lortu zuen independentzia.

Marshall eta Mikronesian 1991n sartu ziren NBEn, eta 1994an Palau, besteak beste, Washingtonen aurrean jarrera antinuklear argia izan zuelako, arma nuklearrik gabeko he- rrialde izendatzeko. Aurretik, 80ko hamarkadan, Akordio Li- break adostu eta bozkatu zi- tuzten hiru herrialdeetako he- rritarrek. 2003an beste 20 urterako berri-itu zituzten hi- tzarmenok. Aurten beteko di- renez 20 urteok, berri-itzeko negoziazioetan buru-belarri dihardute.

TENTSIO DIPLOMATIKOAK

Palau eta Marshall Uharteak dira munduan Taiwan aitor- tzen duten 17 herrialdeetako bi. Lehenaren kasuan, garesti ordaindu du Taipeirekiko leial- tasuna: turisten erdiak baino gehiago txinatarrak zirela, Bei- jingek turismorako debekua ezarri zuen eta kolpe ekonomi- ko garrantzitsua etorri zen 2018an. Txinak apustu ekono- miko eta diplomatiko handia egin du Ozeanian, eta lorpen garrantzitsuak izan ditu, Kiri- bati edo Salomon Uharteetan esaterako: Taiwanekiko harre- manak eten eta Txinarengana hurbildu dira. Kaledonia Berri- ko independentzia erreferen- dumean ere Frantziaren alde- ko argumentu unionistetako bat izan da Kanaky indepen- dentea Txinaren eraginpean geratuko zela.

Washington ere ez dago gel- dirik. Salomon Uharteetan en- baxada ireki berri du; 2019an Taiwanekiko harremanak eten eta Beijingekin lotura hasi zuenetik, tentsioak eta istilu larriak izan dira artxipela- goan. Salomon Uharteetako Malaita irlak independentzia- rako aukera aipatu du, Txina- rekiko loturei aurre egiteko (aurtengo otsailean Malaitako presidente Taiwan-zalea kan- poratu zuten). Mikronesiako Federazioan, bestalde, Txinari leporatu diote Chuuk-en –fe- derazioko lau estatuetakoko pop- ulatuena– proposamen inde- pendentista bultzatzea. Chuukeko gobernuak behin baino gehiagotan deitu du erreferenduma, baina ez du behin ere burutu. Besteak bes- te, Mikronesian AEBek duten enbaxadoreak mehatxu argia egin zielako: Washingtonek Palau, Mikronesia eta Marsha- llekin daukan akordioa hiru horiekin baino ez da, eta ez

Yap uhartean, portu bat.
Urtzi URRUTIKOETXEA

dute herrialde berririk onartu- ko. AEBetan bizi diren chuuk- tarren egoeraz kezkatuta, ber- tan behera geratu da galdeketa, baina enbaxadorea- ren mehatxuaren ifrentzua ere begien bistakoa da: onar- tuko ote luke Washingtonek besterik gabe Chuuk indepen- dentea Txinarengana bihur- tzea ala ez ote luke akordioen bat bilatuko, interes hutsez eta pragmatismoz balitz ere?

Oraingoz agerian geratu da Elkarketa Libreko Akordioa ez zela deskolonizazioa eta Gerra Hotzari lotutako hitzarmen puntuala zela. Washingtonek

Palau, Mikronesiako Estatu Federatuak eta Marshall Uharteak independenteak dira, baina bertako herritar guztiek AEBetan bizi eta lan egiteko eskubidea daukate

Bidenek argi dauka 2023an eta 2024an ahituko diren akordioak berritu behar dituela eta horretarako 650 mila milioi dolar aureikusi ditu hiru herrialdeetarako 20 urteko epean

berebiziko interesa dauka akordioa berritzeko. Are gehia- go, Palau eta Marshall Uhar- teek ez bezala, Mikronesiako Federazioak badauzka Beijin- gekin harreman diplomati- koak, eta negoziazioetan karta garrantzitsua zaio hori. Izan ere, Marshall Uharteetan misi- len kokagunea daukate AEBek eta Palau oso gertu dago Asia- tik, Taiwan eta Filipinetatik be- reziki, «baina Mikronesiako Estatu Federatuetan ez da inoiz AEBen presentzia milita- rrikerik izan. Txinarekin gaur egungo lehia geopolitikoan lo- tura diplomatikoak izatea abantaila handiagoa ematen diete», dio Giff Johnson Mars- hall Uharteetako kazetariak. Bai Palauk, bai Marshall Uhar- teek urtarreilean sinatu zuten Kalifornian elkar ulertzeko memoranduma AEBekin; akordio berriaren zirriborroa, alegia. Mikronesiak hilabete geroago onartu zuen negocia- zio-markoa: orain arteko 80 milioi dolarren orde, aurre-

rantzean urtero 140 milioi do- lar jasotzea adostu dute.

Presidente kargua uztear den David Panuelok herritarrei zer- bitzuak hobetzeko balio duela esan du. Parlamentura bidalita- ko gutunean, presidenteak argi eta garbi Txinarekiko harrema- nak etetearen alde egiten du: otsailean Taiwango Atzerri mi- nistroarekin batzartu zela ai- tortu du. «Taiwanek dio Txinak abian dituen proiektu guztiak hartuko dituela», eta horretara- ko 50 milioi dolar emateko prest dagoela dio Panuelok. La- guntza «Txinatik aldentzeko beharrezko segurtasunarekin letorke, gure subiranotasuna higatzeko eta gure baloreak kaltetzeko gaitasun handia era- kutsi baitu, herrialdeko goi-kar- gudunak bere helburuetarako erabiliz».

Pazifikoko eszenatoki geo- politiko berrian, ustekabeko karta diplomatikoaren jabe di- ra bertako herri txikiak, mun- duko bi erraldoien artean ne- goziazteko.